

"...len ekonomická motivácia nepostačuje...". Bohužel, autor pominul to hlavné, čo vyplýva z empirického prázdkumu a jeho interpretácie (s jehož názory sa ztotožňuje): že efektívny manažment krajiny, odpoviadajúci šetrnému hospodáreniu, musí byť založený na prosperujúcom sociálnom systéme, nikoli len na toku dotácií neadresne poskytovaných na "ekológii". Potom argumenty o jednoznačne efektívnom hospodárení na veľkoplošných výmery sú sice čiastočne pravdivé z ekonomického hľadiska, ale pro péči o krajinu poněkud neadekvátni.

Výtky Z. Bedrny, že preferujeme podporu rodinných fariem, z jeho produkčného hľadiska neefektívnych, sú v rozpore s jeho ďalšou námítkou, že nechápe, prečo je možné prenechať v niektorých prípadoch (v tých, kde chýba rurálna komunita) péči o krajinu (a dotácie) špecializovaným podnikateľom a zemédeľským družstvám, jak navrhujeme, i když jde podle našeho názoru o nesystémový krok, který neřeší dlouhodobě krajinu jako funkční celek.

Krajina, našťastí, není a nikdy nebyla jen prostorem

pro pouhou produkci potravin a průmyslovou výrobu. O evropské kulturní krajině platí, že osud krajiny a člověka je zde těsně vzájemně provázán. Proto nám jde tolik o to, aby ekologické způsoby myšlení o krajině byly otevřené i mimoekonomickým, mimoprodukčním tendencím, které byly v minulosti v našich zemích násilně potlačovány. Tok ekologických dotací by mohl, při správném nasměrování a využití sociálního a kulturního potenciálu venkova, tyto tendence vedoucí k diverzifikaci a změně funkcí krajiny, povzbudit.

Ačkoliv nepochybujeme o produkční roli zemědělství, zní nám dnes v Evropě poněkud jednostranně a nepřesně tvrzení "Prvotná úloha poľnohospodárstva je zabezpečiť výživu národa". Prvotnou úlohou zemědělství v Evropě je dnes zabezpečiť produkciu kvalitných potravín a nezničiť pritom krajinu. Začíná byť zdôrazňovaná roľ zemédeľstvá jako tvůrce krajiny, a to nejdé jen na ploše 5–10 % zemédeľské pôdy.

Miloslav Lapka, Eva Cudlínová

Alternatívne poľnohospodárstvo a krajina

O alternatívnom poľnohospodárstve sa dnes veľmi často diskutuje rovnako medzi odborníkmi z oblasti ekológie, krajinnej ekológie a pod., ako aj medzi samotnými poľnohospodármi. V istých súvislostiach sú aj náhľady na jeho uplatnenie a realizáciu odlišné. Je len samozrejmé, že poľnohospodárske profesné zameranie prirodzene evokuje odbornú verejnosť k otázkam, či táto forma obhospodarovania a využívania potenciálu krajiny bude dostatočná z aspektu zabezpečenia výživy obyvateľstva, ale aj ekonomického fungovania poľnohospodárskej výroby. Na druhej strane tento fenomén absentuje a je nahrádzaný akcentom na celkové dôsledky tzv. konvenčného poľnohospodárstva na krajinu a jej jednotlivé zložky.

Cením si názorovú jednotu môjho príspevku (ŽP 5, s. 241–245) a pripomienok k tomuto článku od Z. Bedrny. Z kontextu vyplýva, že alternatívne (ekologické) poľnohospodárstvo má nesporný pozitívny vplyv na krajinu a jej jednotlivé zložky, teda pôdu, vodu, rastlinstvo, živočíšstvo a ľudskú spoločnosť. Pôvodne som v úvodných častiach svojho príspevku zdôrazňoval aj význam konvenčného poľnohospodárstva, ba dovolil som si aj zamyslieť sa nad samotným označením "konvenčné". Pri úprave článku na základe posudku recenzenta som však túto pasáž upravil, pričom som zabudol uviesť, že alternatívne poľnohospodárstvo má z hľadiska zabezpečenia dostatočného množstva potravín svoje rezervy a viacej som sa zamerával na "ekologické poľno-

hospodárstvo vo vzťahu ku krajine". Z. Bedrna správne poukazuje, že v celosvetovom meradle je zastúpenie alternatívneho poľnohospodárstva malé a podľa literárnych údajov sa v mnohých krajinách nerealizuje ani na odporúčaných 5–10 % výmery poľnohospodárskej pôdy.

Vymedzenie pojmu "alternatívne poľnohospodárstvo" si vyžadovalo analýzu literárnych prameňov, v ktorých som zaznamenal niektoré terminologické nejasnosti alebo odlišnosti. V článku som uviedol charakteristiku podľa autorov Petr, Dlouhý a kol. (1992), ktorí uvádzajú, že ekologické poľnohospodárstvo možno definovať ako vyvážený agroekosystém trvalého charakteru, ktorý sa zakladá prevažne na miestnych a obnoviteľných zdrojoch. Ďalej tiež uvádzajú, že ekologické poľnohospodárstvo v podstate vychádza z holistického chápania ekologických, ekonomických a sociálnych aspektov poľnohospodárskej produkcie (možno tiež uviesť výroby), a to nielen z hľadiska lokálnej, ale aj globálnej perspektívy. Zdôrazňujem, že túto charakteristiku prevzali aj autori publikácie "Ekologické poľnohospodárstvo" (Bartošová a kol., 1995). V celosvetovom meradle existuje asi šestnásť rôznych systémov a metód hospodárenia, ktoré sa v súčasnosti nazývajú spoločným názvom ekologické. Pritom v mnohých prípadoch sú názvy ekologické, organické, biologické a pod. považované za synonymá. V niektorých prípadoch sú rozdiely nepatrné alebo žiadne a prejavujú sa

najmä v akademických diskusiách (Bartošová a kol., 1995). Dôkazom toho je aj reakcia Z. Bedrnu. Mohol by som tiež uviesť charakteristiky "ekologického" alebo "alternatívneho" poľnohospodárstva, ktoré sú uvedené v publikáciách iných autorov, ako je napr. Bláhová (1992), Vergner-Barták (1991), ale tiež spomínaný Demo a kol. (1991) a pod. Vo všetkých by sme mohli zaznamenať menšie, prípadne aj významnejšie odlišnosti. Ak v článku vyznela istá nejasnosť, resp. rozporuplnosť definície ekologického poľnohospodárstva, bolo to spôsobené tým, že pri vymenúvaní typov a foriem som sa snažil každú charakterizovať a s ohľadom na tzv. "ekologické poľnohospodárstvo" V publikácii Bartošová a kol. (1995), v kap. 1.6.; na s. 16 som zaznamenal práve v článku uvedenú citáciu. Ekologické poľnohospodárstvo chápané ako istá forma alternatívneho poľnohospodárstva je tiež spomínané v publikácii "Základy alternatívneho земедělství" (Vergner-Barták, 1991), ale aj v publikácii "Problematika obsahu cizorodých látok v zemědělských plodinách při alternativním a konvenčním způsobu pěstování" (Bláhová, 1991). V práci Bláhovej je táto forma bližšie špecifikovaná, ako poľnohospodárstvo, kde sa zdôrazňujú hlavne aspekty ochrany životného prostredia, pričom poľnohospodárske aktivity nesmú znečisťovať životné prostredie, teda mnou vymedzený tzv. "hygienický aspekt" poľnohospodárskej výroby.

Z. Bedrna poznamenáva, že nie je pravdou, že základný dokument IFOAM obsahuje princípy hospodárenia 16 rôznych systémov a modelov, ktoré sa súhrne nazývajú alternatívne. V mojom článku sa bezprostredne neuvádza, žeby tento dokument IFOAM obsahoval princípy rôznych systémov a modelov. Tobož nie, že by tie mali iracionálnu, nevedeckú a sektársku podstatu. Údaj o existencii asi 16 rôznych systémov a modelov hospodárenia vo vzťahu k alternatívne poľnohospodárstvu som prevzal zo spomínanej práce Bartošovej a kol. (1995). Za touto citáciou je uvedená veta: "Princípy hospodárenia v týchto systémoch (pozn.: treba chápať ako rôzne formy alternatívneho poľnohospodárstva, nakoľko ich je naozaj viac) obsahuje základný dokument Medzinárodnej federácie pre organické poľnohospodárstvo (IFOAM)" a nasleduje vymenovanie týchto princíпов. Ak sa v tejto súvislosti vyskytla nezrovnalosť, alebo aj mojím zavinením odlišné pochopenie významu, tak sa Z. Bedrnovi, ale aj ostatným čitateľom ospravedlňujem.

Poľnohospodárstvo vnímam ako jednotný organizmus, chápaný ako živý systém. Z osobného pohľadu preto rešpektujem pojem poľnohospodársky systém (presnejšie poľnohospodárska sústava), ktorý v našich podmienkach zaviedol Kudrna (1982) a aktívne sa na SPÚ v Nitre touto problematikou zaoberá M. Demo, ktorý je prvým autorom publikácie "Projektovanie poľ-

nohospodárskych sústav" (1994). Ak teda hovoríme o ekologizácii poľnohospodárstva, javí sa podľa môjho názoru vhodnejšie uplatňovať tzv. systémový prístup, ktorý by zároveň zohľadňoval špecifiká poľnohospodárskej výroby v našich podmienkach. To vyplýva aj z kontextu spomínanej publikácie, kde Demo a kol. (1994) uvádzajú, že nedozerne dôsledky industrializácie a vývoja priemyselnej revolúcie, mimoriadne požiadavky na zvýšenie ekologických a ekonomických parametrov vo výrobe nás nútia riešiť predovšetkým:

- ekologické problémy v poľnohospodárskej sústave,
- dostatok potravinárskych a priemyselných surovín a ich kvality,
- ekonomické parametre.

Tieto oblasti však vzájomne súvisia a nemožno jednu z nich zvýrazniť, prípadne inú vôbec neakceptovať. Systémové riešenie nám ponúka teória poľnohospodárskych sústav, resp. jej praktický výstup, t. j. projekt poľnohospodárskej sústavy. Poľnohospodárska sústava je sústavou ekologickou a funguje v interakcii s biosférou krajinného priestoru (Demo a kol., 1994). Inými slovami, poľnohospodárstvo ako systém (sústava) sa realizuje v konkrétnych podmienkach krajinného systému, a teda aj riešenie uvádzaných problémových okruhov (ekologických či environmentálnych obzvlášť) by malo nadväzovať na ich komplexné riešenie v krajine.

Chcem Z. Bedrnu ubezpečiť, že z môjho pohľadu nejde o nespokojnosť s princípmi alternatívneho poľnohospodárstva, ani o ich odmietnutie. Podobne ako on som profesne orientovaný na poľnohospodárstvo, ktoré je ešte vždy najvýznamnejším odvetvím hospodáriacim v krajine, nakoľko využíva a obhospodaruje, ale tiež spätne ovplyvňuje skoro 50 % výmery Slovenska. Nemožno však ekologické opatrenia v rámci poľnohospodárstva usporadúvať bez krajinnoeologických súvislostí a v určitom smere bez nadväznosti na krajinnoeologické plánovanie, i keď tento princíp je v článku naznačený len v základných, ideových obrysoch.

Moja odpoveď na otázku, či je to opäť ďalší smer ekologického poľnohospodárstva, znie: nie je to ďalší smer, je to len môj osobný náhľad a pokus vyjadriť svoj názor na riešenie takej závažnej problematiky, akou je ekologizácia poľnohospodárstva a eliminácia často negatívnych, rozsiahlych vplyvov konvenčných metód hospodárenia na krajinu.

V tejto súvislosti plne akceptujem konštatovanie Z. Bedrnu, ktoré uviedol v závere svojho príspevku, že útlm poľnohospodárstva nie je východiskom a v skutočnosti treba hľadať kompromisy medzi potrebou zabezpečiť potraviny pre ľudí a ekologickou stabilitou krajiny, či presnejšie zosúladiť postupy riešenia oboch aktuálnych problémov.

Karol Kočík